

Ozsváth Judit

György Lajos és Márton Áron ifjúság- és pedagógusnevelő munkássága*

A trianoni határmódosulás után a továbbtanulni vágyó erdélyi magyar diákok a magyarországi egyetemek, a romániai magyar teológiai főiskolák vagy a román egyetemek közül választhattak. Mivel a magyarországi diplomák elfogadtatása (is) bonyolult procedúrát jelentett, sokan vállalták inkább a román nyelven való tanulást, s így lassan megjelentek a magyar diákok a kolozsvári egyetemen. Számuk egyre nőtt: 1919 és 1929 között évenként átlagosan 461 magyar hallgató tanult a város románárá lett egyetemén.¹ A román nyelvű tanulmányok azonban nem tették lehetővé számukra a magyar szakszavak megismerését, és a magyar nemzeti történelemmel és kultúrával kapcsolatos ismereteik sem gyarapodtak. Mindehhez hozzájárult, hogy az egyetem vezetősége mindvégig akadályozta a nemzetiségi alapon szerveződő magyar diákegyesület létrehozását. Ezen a helyzeten kívánt segíteni György Lajos, amikor a kolozsvári magyar egyetemisták összefogása és képzésének kiegészítésére javaslatot tett az erdélyi egyházi főhatóságoknak egy – a felekezetek segítségével, ám tevékenységében azok fölé emelkedő – oktatási intézmény (tanulmányi szeminárium) létrehozására. Az erdélyi magyar tudományosság és tanárképzés helyzetét, feladatait feltáró és megoldási javaslatokat is hozó hosszú tanulmányát² 1927. február 12-én véglegesítette, majd eljuttatta az erdélyi magyar egyházak előjáróihoz.

Munkájában a tudományos törekvéseket a helyzethez képest elfogadhatónak mondja, ám hiányolja az erkölcsi és anyagi hátteret, a feladatok jól megfontolt számbavételét és az öntudatos célkitűzések rendszerét. A középiskolai és egyetemi oktatást tudományos és magyar nemzeti szempontból egyértelműen hiányosnak, sőt kétségbeesítőnek értékeli. Véleménye szerint a tanárképzés sem minőségi, így nem várható magyar tudósnevelés sem. Az egyetemi hallgatók semminemű útbaigazítást nem kapnak a tudomány speciálisan magyar feladatairól. Ha az egyetemen belül nincs rá lehetőség, azon kívül kell pótolni az ilyen irányú képzést, hiszen „ha ezen valamiképpen magunk nem segítünk, néhány esztendő múlva teljesen elhalkul Erdélyben a magyar tudomány szava, és szellemileg is rendkívül alárendelt helyzetbe kerülünk” – írja.

A tanulmány első fejezetének harmadik pontjában György Lajos az erdélyi magyar középiskolai tanárság anyagi és szellemi helyzetével foglalkozik. Megállapítja, hogy az anyagi és szolgálati szempontból is bizonytalan helyzetű felekezeti tanárságnak nincs, nem lehet közvéleménye. Szövetségbe való tömörülésüket részben az állam hiúsította meg azzal, hogy az állami tanárok egyesületébe

* A kutatási eredmény a Magyar Tudományos Akadémia Domus Programja által támogatott tevékenység keretében jött létre.

való belépést erőltette részükről, részben az egyházak akadályozták attól félve, hogy a szövetség működése elsősorban az anyagi kérdések feszegetésében fog kimerülni. György Lajos szerint a tanárok gépiesen végzik munkájukat, pedagógiai téren nem képezik magukat, s a pedagógiaellenes tanterv megváltoztatásáért sem tesznek semmit. Pedagógiai folyóiratuk, szakkönyvtáruk nincs, így aztán semmilyen rálátásuk nincs a külföldi tudományosság eredményeire.

A következő nemzedék hasonló helyzetbe jutásának elkerüléséért György Lajos az egyetemi ifjúság folyamatos – egyetemen kívüli – képzését javasolja. Belátja, hogy a magyarországi egyetemekre küldés sem orvosolja a helyzetet, ezért már csak a kérdés erdélyi, intézményes megoldásában bízik. A magyar tudományosság sajátosan erdélyi feladatainak megoldását csak Erdélyben tudja elképzelni. Elsődlegesnek látja a feladatok számbevételét, a rendszeres gyűjtőmunka megindítását, a lépésről lépésre haladó célkitűzések megfogalmazását és megvalósítását. A magyar irodalomtörténet, a nyelvészet, néprajz, népművészet, a „kutúrhistoria” és – általános utalással – a természettudományok területén jelzi is a legsürgősebben megoldandó problémákat, majd rátér a tudósnevelés, tanárképzés és az öntudatos értelmiségi osztály előkészítésének kérdéskörére.

„Mi nem érhetjük be egy idegen szellemű állami kikészítéssel. Nekünk a felekezeti iskoláink számára alapos képzettségű, a magyar kisebbségi kulturális és szellemi feladatokra öntudatosított, valláserkölcs alapokon álló ideális nevelőkre van szükségünk. Mi azt akarjuk, hogy gyermekeinket a legjobb és legalaposabb pedagógiai módszerrel olyan szellemű tanárok neveljék fel, akiknek a magyar jövő lelkük aggodalmas gondja. Nekünk olyan tanárookra van szükségünk, akik a jövőben is elitjei lesznek a magyar társadalomnak, irányítói és vezetői minden kulturális feladatunknak, s akik bármilyen összehasonlításban is megállják a helyüket. Csak így emelhetjük fel iskoláinkat elesettségükből, s csak így készíthetjük elő jövőnket” – fogalmaz odébb.

György Lajos figyelmét a már működő pedagógusok szellemi színvonalának emelése sem kerülte el, ezért az ő tudományos érdeklődésük felébresztését hangsúlyozta. Ennek érdekében fontosnak tartotta a magyar tudományos társaságok és intézetek könyveinek és folyóiratainak hozzájuk való eljuttatását, az arra érdemesebbek néhány hónapos külföldi tanulmányútra küldését, s – a románokhoz és szászokhoz hasonlóan – évente legalább egyszer, a nyári vakációban kurzusok, továbbképzők szervezését, illetve „egy egységes magyar kultúrprogram” megalkotását részükre.³ György Lajos ebben a tanulmányában fogalmazta meg először egy pedagógiai folyóirat indításának szükségességét, melynek tényleges életre hívásáig még hat és fél évet kellett várniuk az erdélyi magyar pedagógusoknak.

Az említett feladatokat az egyházak összefogásával felállítandó, tudományos intézetet és internátust is magában foglaló intézmény keretében látta megvalósíthatónak.⁴ Elképzelése szerint a tudományos intézet fő tevékenysége

lenne – a tudomány művelésén túl – az egyetemi hallgatók tudatosítása és felkészítése a sajátos erdélyi magyar tudományos feladatokra, valamint nyári kurzusok rendezése a tanárok és más „művelt érdeklődők” számára. Mindezek mellett közvetlen kapcsolatot ápolna magyarországi és külföldi tudományos intézetekkel. Az intézet tudományos munkássága eredményeinek közlésére – elképzelései szerint – az *Erdélyi Irodalmi Szemle* című folyóirat állana rendelkezésre, a kisebb tanulmányok közlésére egy „füzetes vállalat”, az *Erdélyi Tudományos Füzetek* biztosítana lehetőséget; az adat- vagy forrásközlést és nagyobb összefoglaló munkák publikálását egy könyvvállalat, az *Erdélyi Tudományos Könyvtár* segítségével látja megoldhatónak.

György Lajos terve szerint a főiskolai internátus elsősorban a tanárjelöltek érdekeit szolgálná, de bizonyos feltételek mellett más szakosoknak is otthont biztosítana. A hallgatók kötelező órarendi beosztással rendszeres oktatásban és szemináriumi munkában részesülnének: elsősorban korrepetálásban és nyelvtanulásban. Az internátus élén ugyanaz az igazgató állna, aki a tudományos intézetet vezeti, így koordinálhatná a két intézmény munkáját. A tanulmányi igazgató mellett három-négy főállású és több óraadó tanár munkáltatását látná fontosnak.

A vázlatosan megrajzolt intézményeket György Lajos a jövő „szilárd bázisainak” nevezte, s – javaslata elfogadása esetén – a részletes tervek elkészítésére is ajánlatot tett.

A Kolozsvári Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szemináriuma és a Lyceum-könyvtár

A benyújtott projektet kedvezően fogadták az erdélyi magyar egyházak vezetői, ám annak megvalósulásáig György Lajost (a képen) németországi tanulmányútra küldték.⁵ Németországban a saját szakterületén, az irodalomtörténet terén végzett kutatások mellett a kisebbségi helyzet feladatainak és a főiskolai ifjúság nevelésének tanulmányozására is lehetősége nyílt. (Megjegyzendő, hogy az 1935. április 11-én Budapesten keltezett önéletrajzában erről a tanulmányútról mint az erdélyi és magyarországi vezetőkkel összeköttetésben végzett „bizalmas természetű nemzeti szolgálatok” elismeréseként, a miniszterelnökség támogatásával megvalósult útról tesz említést.⁶) 1928 szeptemberében aztán a római katolikus, a református és az unitárius egyházi főhatóságok közösen küldtek értesítést neki arról a szándékukról, hogy őt bízzák meg a kolozsvári magyar egyetemi hallgatók

tanulmányi ügyének megszervezésével és igazgatásával. Említett önéletrajzában viszont György Lajos tisztább képet rajzol megbízójáról: „Tanulmányutam befejezése után 1928 végén a miniszterelnökség megbízott, hogy kidolgozott tervemet a magyar egyetemi és főiskolai ifjúság megszervezésére és irányítására, tehát az utánunk következő nemzedék kiképzésére valósítsam meg.”⁷ Az erdélyi felekezetektől jövő megbízás tehát Magyarországról kapott erősítést, és – ahogyan arra Bárdi Nándor *A Keleti Akció* címmel írt tanulmányában⁸ rámutatott – a támogatás nagy része is az anyaországi kormánytól érkezett, az előző címmel azonos fedőnevű segélyezés nyomán.⁹

„Sok próbálkozáson, részben hibás kezdeményezéssel s megfontolással kellett átvergődnünk – úgymond –, amíg eljutottunk ahhoz az egyedüli helyes fel fogáshoz, hogy az erdélyi magyar kisebbségi élet küzdelmeire rendelt intelligenciát itthon, Erdélyben, kell neveltetni. Ez a közvélemény vágta útját a magyar ifjak kifelé való tódulásának s növelte meg számukat a romániai, főképpen a kolozsvári egyetemen. A helyzetnek ez a helyes kialakulása azonban újabb problémát vetett fel számunkra: aggódalmasan kellett észrevennünk, hogy az egyetemre kerülő ifjaink nemzeti műveltsége megdöbbenően fogyatékos, perspektívája szűk, öntudata hiányos s a román egyetem nem az a hely, hol a magyar tudomány eredményeivel és szellemével kapcsolatba kerülnének. Mindezek megfontolása készítette az illetékes tényezőket egy olyan tanulmányi rendszer kialakítására, amelyen át közvetlen befolyással lehetünk egyetemi és főiskolai ifjúságunk magyar nemzeti tartalmának gyarapítására és öntudatának emelésére” – foglalta össze a Kolozsvári Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szemináriuma életbe hívásának okait György Lajos a Szeminárium életét koordináló Felügyelő Bizottság 1929. október 4-én tartott, második évet kezdő értekezletén.¹⁰ Értésítése után két hónappal, 1928 novemberében már – a három felekezet jóváhagyása és felkérése nyomán¹¹ – a Kolozsvári Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szemináriumának tanulmányi igazgatói székében találjuk

A kolozsvári Báthory-Apor szeminárium

György Lajost. Miközben a felekezet feletti intézmény tanulmányi igazgatója lett, 1928 decemberétől a Katolikus Népszövetség keretén belüli Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szakosztályának (későbbi Majláth-Kör) is priorjává választották, így közelebbről felügyelte a magyar katolikus fiatalok –

elsősorban a katolikus bentlakásban, a Báthory–Apor Szemináriumban lakók – életét. Mivel a katolikus egyház tanintézeteinek – így a Báthory–Apor Szemináriumnak és később a Lyceum-könyvtárnak a – működéséhez és fenntartásához a Római Katolikus Státus (is) hathatós segítséget biztosított, havi rendszerességgel várt beszámolót azok tevékenységéről. György Lajos először egy 19 gépelt oldalas jelentést küldött a Státusnak, amelyikben számba vette a korabeli magyar egyetemisták tanulmányi helyzetét, képzésük tudományos színvonalát, majd részletekbe menő szemináriumi munkaprogramot vázolt. 1928. december 14-én keltezett írása külföldről való hazatérése utáni első „helyzetjelentése”, mely tulajdonképpen az elutazása előtt összeállított projekt folytatásának is tekinthető, de most már a tennivalók sokkal konkrétabb megfogalmazásával. Jelentésében György Lajos különösképpen a tanárjelöltekre mint az erdélyi magyar társadalom leendő nevelőire fókuszált.¹² Kezdeményezése nemcsak értékesnek, de egyedülállónak is számított Erdélyben, hiszen a korábban működő internátusok szellemileg nem viselték gondját az egyetemi és főiskolai ifjúságnak.

A kolozsvári magyar egyetemi hallgatók tanulmányi programjának összeállításánál György Lajos a következő hármas célt tűzte szem elé: „1. A hallgatók egyetemi tanulmányainak ellenőrzése, segítése és kiegészítése, főképpen a magyar vonatkozású részletekkel és a magyar tudományos eredményekkel. Ez a korrepetálás. 2. Hiányos nemzeti műveltségük ápolása s állampolgári kötelességeik tisztelőben tartása mellett oly nemzeti érzület sugalmazása, hogy erdélyi magyar feladataikkal és kötelességeikkel öntudatosan tisztában legyenek. Ez a nemzeti nevelés. 3. Kiválasztása a tehetségesebb ifjaknak s bevezetésük a tudományos búvárlat módszereibe. Ez a tudós nevelés.”¹³

Az egyetemi hallgatók részére szervezendő szemináriumok munkaprogramjával két alapelvet nevez meg: pótolni a hiányokat és segíteni a nehézségeken. Ennek érdekében a magyar szakos tanárjelölteknek a magyar szellemi múlt megismerésére és európai kapcsolatainak bemutatása céljából heti két óras, általa vezetett szemináriumi foglalkozást, a nyelvészeti tudás kiegészítésére dr. Csúry Bálint református kollégiumi tanárral szintén heti két óras foglalkozást irányzott elő. Történelemből Kelemen Lajos, Erdélyi Múzeum-Egyesületi levéltáros heti két órában, román nyelvből Bitay Árpád heti négy órában,

francia nyelvből Lea Posin heti hat órában, klasszika-filológiából dr. Prikker Lajos Marianum-i tanár heti két órában, földrajzból Xántus János, Marianum-igazgató, kémiából és matematikából dr. Balogh Ernő, dr. Ruzicska Béla és Wildt József, fizikából dr. Széll Kálmán vállalta a tanárjelöltek korrepetálását. A későbbiekben aztán bővült a szemináriumi program, és cserélődött, illetve bővült a tanítógárda is. Az 1929/30-as tanévtől már 18 tárgyból szervezett többszempontos szemináriumi foglalkozásokat, melyek között helyet kaptak a latin és görög nyelvekkel, az Erdély történetével, Erdély művelődéstörténetével, a magyar történelemmel, a kisebbségi joggal, a népkulturális feladatokkal, cserkészettel, később pedig a közgazdasággal, a faluval, valamint ásvány- és kőzettannal foglalkozó szemináriumok is.

A tanárjelöltek alapos felkészüléséhez György Lajos nélkülözhetetlennek látta a magyar szakirodalmat és folyóiratanyagot tartalmazó külön könyvtár létesítését. Utóbbiak beszerzését részben a budapesti bibliográfiai központ segítségével az ő szerkesztésében újból meginduló *Erdélyi Irodalmi Szemle* cserepéldány-akciója révén kívánta biztosítani. A szakfolyóiratok olvasása iránt táplált igényt abból is lemérte, hogy az egyetemi hallgatók örömmel fogadták a saját könyvtárából rendelkezésükre bocsátott 30 (!) folyóiratot. A könyvtár felszerelése után ennek helyiségeit – az olvasáson túl – a fentebb vázolt szemináriumi munkákra is alkalmasnak látja. „Ha a Méltóságos Igazgatótanács a kat. lyceum gazdag, de jelenleg rendeltetésének eleget nem tehető könyvtárat az egyetemi hallgatók előtt megnyitja, s elrendeli annak szemináriumszerű berendezését, sehonnan semmiféle vád nem érhet bennünket, ha ifjúságunkat ott szakemberek vezetése mellett dolgoztatjuk azzal a céllal, hogy magunkra hagyatottságunkban segítsük és színvonalukat emeljük. Egy ilyen kellemes környezethez, mint amilyen a lyceum könyvtára, az ifjúság hamar hozzá melegednék, s mivel szellemi szükségleteinek kielégítését kapná, remélhetőleg meg is szeretné, ami erkölcsileg is jótékony hatással lehetne rá” – írta a Római Katolikus Státus vezetésének 1928-ban.¹⁴ Mivel Bíró Vencel katolikus főgimnáziumi igazgató aggodalmát fejezte ki a terv megvalósításával kapcsolatban, az idézett jelentés leadása után néhány nappal tartott Státus-gyűlés úgy határozott, hogy meg kell keresni a kérdés gyakorlati megoldását.¹⁵ Az iskola részéről továbbra is felmerülő aggodalmaskodás ellenére aztán a Státus igazgatótanácsa 1929. február 14-én György Lajost bízta meg a római katolikus főgimnázium földszintjén kialakítandó Lyceum-könyvtár kezelésével és rendezésével, ám annak hivatalos átvétele csak május 2-án történt meg. Az első évben három szoba és egy nagy terem lett berendezve nyolc asztallal és 50 ülőhellyel, ruhatárral, könyv- és folyóiratszekrényekkel. A következő években újabb átalakítások következtek, melyek nyomán újabb férőhelyeket sikerült kialakítani. A Lyceum-könyvtár 1929. november 4-én nyitotta meg kapuit olvasói előtt, és 1940-ig minden külső beavatkozás nélkül működött.¹⁶ Bár a katolikus egyház tulajdonát képező épületben

kapott helyet és a Római Katolikus Státus segítségével lett rendbe téve, „nemcsak a katolikus ifjúságnak, hanem általában minden magyar főiskolai hallgatónak szorgalmasan látogatott munkahelye a kolozsvári római katolikus főgimnázium földszintjén hét tereméből álló Lyceum-könyvtár. [...] A könyvtár páratlanul izléses és stílusszerű berendezésével nem rideg hely, hanem valóságos otthon, ahol 25 asztal mellett egyszerre mintegy 90 hallgató helyezkedhetik el. Semmi más nem vezeti a könyvtárt, csupán az, hogy a hallgatók minél zavartalanabban és eredményesebben mélyedhessenek szaktanulmányaikba és az érdeklődésükhöz közelálló önművelődési ágakba. Különösen fontos és pótolhatatlan szerepet tölt be a mai diák-nyomorúságban, amikor szegény ifjaknak meleg szobát, kellemes világítást nyújt és hozzáférhetőkké teszi számukra a más-különben nehezen megszerezhető különféle drága tankönyveket. A Lyceum-könyvtár tehát egyszersmind szociális intézmény is, amelynek áldásaiban a kolozsvári magyar főiskolai ifjúság megkülönböztetés nélkül részesül” – olvasható a katolikus egyetemi hallgatók által szerkesztett 1932-es Erdélyi Tudósító számában.¹⁷ Már indulásakor ott voltak a polcain a legszükségesebb lexikális, szépirodalmi és különféle szakművek és számos egyetemi tankönyv is. Volt olyan időszak, amikor közel száz magyar, román, német és francia nyelvű folyóirat járt a könyvtárnak. A Lyceum-könyvtár a szünidő kivételével minden nap (munka- és szünnapokon is!) reggeltől estig fogadta a látogatókat.¹⁸ Könyvállományának gyarapításához jelentős adományokkal járult hozzá a Magyar Tudományos Akadémia, a Szent István Társulat, a budapesti Pallas RT., a Szent István Akadémia, az Erdélyi Katolikus Akadémia, az Erdélyi Szépművészeti Céh, a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, a szegedi egyetem, a kolozsvári Minerva RT., az Országos Magyar Párt, maga György Lajos igazgató, valamint sok más intézet és magánszemély. „Az olvasáson és tanuláson kívül a szemináriumi és szakdolgozataik elkészítésében is támogatást nyernek itt a hallgatók. A nagy látogatottság már magában véve beszélő bizonyíték ez intézmény értékéről és jelentőségéről. A könyvtár olvasótermei, valamint a korrepetáló órák és előadások felekezeti különbség nélkül minden magyar egyetemi hallgató előtt nyitva állanak” – jegyezte le György Lajos 1930. május 21-én, az Országos Magyar Párt Intézőbizottsága részére készített jelentésében.¹⁹ A Kolozsvári Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szemináriumának egyes előadásain túl a Lyceum-könyvtár helyet adott a szeminárium Felügyelő Bizottsága gyűléseinek, az Erdélyi Katolikus Akadémia, később – 1938-tól – utóda, a Pázmány Péter Társaság felolvasó üléseinek, 1930-tól pedig az Erdélyi Múzeum-Egyesület bölcsészeti szakosztálya szaküléseinek. Utóbbi üléseken a könyvtárban tartózkodó hallgatók is részt vehettek. Bár az 1927-es felterjesztésében említett tudományos intézet megvalósítására György Lajosnak nem nyílt lehetősége, a Lyceum-könyvtárral olyan színvonalas szellemi műhelyt sikerült létrehoznia, amelyik nagyban segítette az egyetemi hallgatók képzését, fejlődését és a tudományos

munkára való serkentését.²⁰ Az egyetemi hallgatók és az egyetem keretében dolgozó tanárokon túl György Lajos minden kolozsvári középiskolai tanár előtt is megnyitotta a könyvtár kapuit: „A hallgatók kifejezett kívánságára a vasárnapok és ünnepnapok délutánjain is nyitva tartja a könyvtárt. A könyvtár és különösen a másutt hozzá nem férhető folyóiratok olvasására a tudomány iránt érdeklődő szakembereket és a kolozsvári magyar középiskolák tanári testületeit is meghívta” – fogalmaz a Szeminárium Felügyelő Bizottságának negyedik értekezletén készített jegyzőkönyv.²¹ A következő hónapok beszámolóí folyamatosan tudósítanak a könyvtár olvasóközönségéről. A korábban idézett, a megnyitás után alig három hónappal készített jelentés már érezhető elégtétellel nyugtázza, hogy a „Lyceum-könyvtár a Szeminárium lényeges támasztéka és fontos tényező a magyar egyetemi hallgatók művelődésében és szellemi irányításában.” Külön említésre méltó a Szeminárium fennállásának második, s a Lyceum-könyvtár működése első (tan)évének végén tartott értekezletről készült jegyzőkönyv, amelyekben több mint négy gépelt oldalas leírás olvasható a könyvtár évi tevékenységéről. Ebben György Lajos így fogalmaz: „a könyvtár olyan látogatottságnak örvendett, amilyenre a megnyitásakor a legvérmesebb reményekkel sem lehetett előre számítani. [...] A Lyceum-könyvtár tehát a nyolchónapos egyetemi szorgalmi idő alatt 11 177 megforduló személynek – 95%-ában egyetemi hallgatónak – nyújtott alkalmat tanulásra és tanulmányozásra. Ez a rendkívüli szám mutatja, hogy a hallgatók a Lyceum-könyvtárban meleg otthonra, barátságos környezetre és tanulmányaikban segítséget nyújtó intézményre találtak, amit kifogástalan magaviselettel és komoly magatartással viszonzottak.”²² A jegyzőkönyv címek szerinti alfabetikus rendbe sorolja azt a 93 (64 magyar, 13 román, 11 francia és 5 német nyelvű) folyóiratot, amelyek az első év folyamán legfrissebb számaikkal álltak az olvasók rendelkezésére. A következő évtől már

külön folyóirat-termet is sikerült berendezniük. A Szeminárium Felügyelő Bizottságának 1930/31-es utolsó értekezletén készült jegyzőkönyv (amely az előző évihez képest közel háromszoros forgalomról számol be) így adja vissza

György Lajos Lyceum-könyvtárrol szóló beszámolójának záró szavait: „Az igazsághoz akkor járunk közel, ha megállapítjuk, hogy e könyvtár a legfontosabb, a legáltalánosabb és legáldásosabb intézmény a magyar főiskolai ifjúság tanulmányi támogatásában.”²³ Azzal szemben, hogy „1929-ben, az átvételkor úgyszólván semmit, de semmit nem tudott nyújtani a főiskolai ifjúság szellemi szükségleteinek kielégítésére”, György Lajos tanulmányi igazgató és segítői munkásságának köszönhetően az évek során „hiányosságai mellett is kétségtelenül a Lyceum-könyvtár volt az a hely, ahol az uralomváltás után a legtöbb magyar kiadvány gyűlt össze Erdélyben”.²⁴

A Kolozsváron tanuló magyar anyanyelvű egyetemi és főiskolai hallgatók részére 1928 novemberében beindított Szeminárium munkája tehát szorosan összefüggött a következő évben megnyitott Lyceum-könyvtárral. A Szeminárium eredményességét bizonyítja az a levél is, amelyet Frint Lajos evangélikus zsinatpresbiteri szuperintendens írt az Egyetemi és Főiskolai Tanulmányi Bizottság elnökségének 1931-ben: „A mai kor a vajúdas kora, de a kisebbségi főiskolai hallgatók jövőbeli munkájára a nemzetfenntartás és a nemzeti érzület ápolása, erősítése tekintetében az önzetlenül működő Nagytekintetű Bizottságra szükség van. Ezen szükséglet lelkiismeretes, mindenre kiterjedő figyelemmel végzi.

A romániai zsinatpresbiteri ágostai hitvallású egyházkerület nevében indítatva érzem magam arra, hogy a Nagytekintetű Bizottságnak hálás köszönetemet fejezzem ki azon munkálkodásért, amelyet a magyar egyetemi és főiskolai ifjúság nemzeti, vallási és erkölcsi nevelése körül oly teljes önzetlenséggel és fáradhatatlan buzgalommal végez.”²⁵

A korrepetálási, illetve új ismeretek szerzése céljával szervezett szemináriumi előadásokon kívül György Lajos teaestélyek keretében teremtett lehetőséget az egyetemi hallgatók számára, hogy megismerhessék leendő pályájuk kiemelkedő magyar képviselőit.²⁶

A Szeminárium hozzájárult a felekezeti ifjúsági egyesületek önképzőköri tevékenységének szervezéséhez is, ezek egységes munkatervet állítottak össze és az irodalmi és történelmi előadásokon túl a népi műveltség megbecsülésére is hangsúlyt fektettek: minden összejöveten közös népdal- és balladatanulás volt. „Befelé ennek a mozgalomnak kettős a jelentősége: 1. szolgálatot teszünk a kultúrmagyarságnak, mely egyetemes és határok feletti, 2. de szolgálatot teszünk erdélyi magyarságunknak is, amennyiben máris útban van a húszéves nemzedéknek a műveltségkivánás jegyében építő jellegű belső egysége” – fogalmazott egyik 1934-es, Szemináriumról tett jelentésében György Lajos.²⁷

Az 1930/31-es egyetemi évtől kezdődően a Római Katolikus Státus Igazgatótanácsának javaslatára a Szeminárium programjainak keretén belül cserkészfoglalkozásokat is szerveztek. A főiskolás cserkészlet szervezője és irányítója mindvégig Puskás Lajos katolikus főgimnáziumi tanár volt, aki később az *Erdélyi*

Iskola című folyóiratban is több ízben cikkezett e mozgalom jellemformáló, ki-sebbségi tudatot erősítő jellegéről.²⁸

A Kolozsvári Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szemináriuma három évig fejtette ki szerteágazó tevékenységét, 1932-ben már „a gazdaságilag válságos esztendőnek sajnosan áldozatául esett az előbbi években rendszeresen folyó szemináriumi és korrepetáló munka, amelynek az volt a célja, hogy az ifjúságot az egyetemi tanulmányaiban támogassa, tudását elmélyítse s magyar műveltségének hézagait pótolgassa.”²⁹ Jelentésében György Lajos már csak két nyelvi kurzus rendszeres tartásáról tudott beszámolni. A helyzetet ekkor is elkeserítőnek látta, annál is inkább, mert – mint írta – lassan katedrára kerülnek a friss diplomás tanárok, mégpedig „olyan kultúrával és tudásanyaggal, amelynek a mi múltunkkal és szellemi életünkkel már csak laza összefüggései vannak. Észre kell vennünk, hogy a szemünk előtt nő fel egy olyan nemzedék, amely már nem áll a mi hagyományos ideáljaink alapján.”

A Kolozsvári Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szemináriuma – rövid fennállása ellenére is – a két világháború közötti erdélyi magyar értelmiség-nevelés egyik legrangosabb intézményének tekinthető. A Szeminárium munkatársai tudatában voltak, olyan munkára vállalkoztak, „melynek eredményei csak a következő évtizedekben fognak mutatkozni, s talán igazolják a megszervezésére fordított sok fáradságot és önfeláldozást”.³⁰

Bár a Szeminárium tevékenysége 1932 után gyengült, majd lassan meg is szűnt, a Kolozsváron tanuló fiatalok egyetemen kívüli szemináriumi képzésére ezentúl is volt lehetőség. A tanárjelöltek külön képzését György Lajos a katolikus egyetemisták egyesülete keretében is hangsúlyozta.

A Majláth-Kör – Márton Áron és György Lajos szemináriumvezetőkkel

A Római Katolikus Népszövetség 1927. nov. 3-án mondta ki, hogy megalakítja az *Egyetemi és Főiskolai Szakosztályt*, és egy szervezőbizottságot (Fülöp Kálmán, Márton András, Nagy Zoltán, Nyáguly Antal, Parecz György, Szőcs A. Lajos, Végh Sándor) kért fel az ügyrend elkészítésére.³¹ Az ügyrendtervezet 1927 végén készült el, az intézőbizottság 1928. június 13-án fogadta el és hagyta jóvá a szakosztály megalakulását. Az

Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szakosztálya már megalakulásakor kijelentette, hogy a Pax Romana nemzetközi diákszövetséghez akar csatlakozni, és Parecz Györgyöt ki is küldte a Pax Romana 1928 augusztusi cambridge-i kongresszusára.

Az 1928/29-es tanévben komoly szervezkedés indult a szakosztálynál. 1928 decemberében Mailáth Gusztáv Károly püspök Patay József piarista rendfőnököt nevezte ki a szakosztály egyházi elnökének, a kolozsvári csoport közgyűlése pedig dr. György Lajos tanulmányi igazgatót választotta meg priornak. 1929. január 29-én megalakultak az ifjúsági körök is: Székelyföld, Belső Erdély- és Határvidék-Kúria név alatt, külön tisztikarral, célkitűzéssel és munkaterülettel. 1929. április 9-én megválasztották a szakosztály tisztikarát: Parecz György elnök, Nagy Zoltán alelnök, Szócs A. Lajos, Blédy Géza, Demeter János főtitkárok összetételével. Az 1929–1930-as tanévben vezetőségváltás következett: ifjúsági elnök lett Dsida Jenő, alelnök Nagy Zoltán, Balogh Zoltán, Kékel Béla és Demeter János pedig főtitkárok, akik az egyesület „belső, építő céljain kívül a népnevelést és nemzetvédelmet, a székelységet közelről érintő problémák tanulmányozását”³² is elsőrangú céloknak tekintették. Ezek szem előtt tartásával több alkalommal szerveztek előadásokat a szövetkezetek gazdasági jelentőségéről, a hitelszövetkezetek megszervezéséről, a Katolikus Akadémia, a katolikus sajtó feladatáról stb., illetve az ifjúságot közelebbről érintő kérdésekről.³³ Megjegyzendő, hogy éves beszámolójukban kiemelték György Lajos prior „fáradhatatlan és önzetlen munkásságát, szervező erejét”, amellyel a katolikus ifjúság szolgálatára állott.³⁴ A Kolozsvári Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szemináriumával kapcsolatos teendői és a Lyceum-könyvtár vezetése mellett tehát a katolikus fiatalokra is figyelt, hogy azután a megfelelő pillanatban még közelebbi munkálkodásba kezdjen körükben. A következő egyetemi évben a Balogh Zoltán ifjúsági elnök, Száz S. Gerő alelnök, Zsombory László, Boér Richárd és Orbán Endre főtitkárok vezette Szakosztály főképpen az erdélyi magyarság gazdasági (elsősorban szövetkezeti), politikai és kulturális kérdéseiről szervezett szemináriumi előadásokat, s az év során a tagok szociális munkára is vállalkoztak. Külön kiemelendő az a csereelőadás-sorozat, amelyet az Erdélyi Fiatalok szerkesztőségével kötött megállapodás nyomán tartottak.³⁵ Utóbbi akció jól mutatja, hogy ebben az időben világnézeti kérdések még nem árnyékolták a két csoport kapcsolatát.

Az 1931/32-es tanévtől kezdődően különösen felélénkült a katolikus egyetemi hallgatók egyesületi élete. Ekkortól kapott nagyobb figyelmet programjukban a falumunka, intenzívebben foglalkoztak az ifjúság szociális problémáival, az egyetemesen magyar és erdélyi kérdésekkel, illetve azok megoldási lehetőségeivel. Az egyesületi élet fellendüléséhez nagyban hozzájárult a Zsombory László elnök, Imreh Zoltán alelnök és Venczel József, Boér Richárd, Orbán Endre és Oszlász Viktor (főtitkárok), és mindenekelőtt Márton Áron egyházi elnök összetételű vezetőség munkája.³⁶ A vezetőség egyre erőteljesebben szorgalmazta a határozott célok megfogalmazását, azok elkötelezett követését: „A tisztikar tudatában van annak, hogy az egyesületi élet első alapfeltétele a progresszív fejlődés, az egyesület kitűzött célja felé való biztos haladás. Ezért az

egyesület célja, hogy összegyűjtse a Kolozsváron tanuló római katolikus főiskolai hallgatókat, hogy beléjük oltsa az ezeréves faji öntudat erdélyi kiteljesülése mellett a kétezres éves kultúrákat teremtő és fenntartó keresztény katolicizmus meggyőződését” – fogalmazott Venczel József az 1931. november 27-én tartott közgyűlésen. Különösen sokan látogatták ebben az évben a világnézeti kérdéseket tárgyaló előadásokat, és Baráth Béla gyulafehérvári teológiai tanár *Quadragésimo Anno* című pápai enciklikát és az új-rendi társadalom elképzelését ismertető előadásait. Az ő beszédei nyomán találkoztak az „ifjú katolicizmus” eszméje által fűtött diákok ennek az új eszmeáramlatnak a szociális programjával. A megizmosodó kolozsvári újkatolikus ifjúsági mozgalom komoly bemutatkozása volt az Erdélyi Tudósító „fiatalok száma”. 1932 tavaszán Veress Endre szerkesztő átengedte nekik a pünkösdi számot; annak hatvan lap terjedelmű, gazdag és változatos tartalmú anyagát Venczel József segítségével Márton Áron szerkesztette. E hatásos bemutatkozás egyik írásában Márton Áron – az Erdélyi Fiatalokkal vitázva – határozottan kijelentette, hogy „világnézeti függetlenség nincs”, ám ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy a világnézeti hovatartozás nyílt megvallása nem akadály, sőt egyedül reális alapja a nagy közös feladatokban való együttműködésnek.³⁷ „Ezer pont van erdélyi magyar életünkben – írja –, ahol minden jószándékú erő összefogása lehetséges és szent parancs.” Ugyanabban a lapszámban Venczel József a régi középosztály csődjét és az új értelmiség kialakulásának gondjait feszegette.³⁸

Egyesületi életük keretében a katolikus fiatalok is jelentős figyelmet tulajdonítottak a falu tanulmányozásának. A szociográfiai munkálatokhoz kétség kívül nyereséget jelentett az Erdélyi Fiatalok tábortól végérvényesen megváló Venczel József, aki az ilyen irányú szervezés területén már komoly tapasztalatokkal rendelkezett.³⁹

A katolikus egyetemisták egyesületi életének különösen a valláserkölcsei felfogás elmélyítését, a szociális gondolat tiszta felfogását és a falumunka általánosítását „programul” hirdető Márton Áron⁴⁰ munkálkodása adott igazi lendületet. Márton Áron fiatalokkal való kapcsolatának alapja a beléjük helyezett bizalom volt, aminek több fórumon is hangot adott. Márton Áron nem utasította vissza az ifjúság apákat hibáztató magatartását, ám igyekezett nemesebb célok felé irányítani a múltban rekedt gondolkodást. A kúriákra tagolódott egyetemi egyesületet Márton Áron átszervezte – vallva, hogy ha az csak az egy helyről származó fiatalok számára nyújt találkozási alkalmat, életképtelen lesz a közös munkára. A régi felosztást a szemináriumi rendszerrel helyettesítette, így már nem a földrajzi helyhez tartozás, hanem a szellemi és a vállalt társadalmi munka gyűjtötte egy csoportba az egyetemi hallgatókat. Nagy hatású prédikációi és erőteljes szervezőmunkája nyomán Márton Áront egyre erősebben támadták a marxista elveket valló főiskolás fiatalok, nem egyszer röpiratokat szórtak szét ellene, s fenyegetésükkel is szembe kellett néznie.⁴¹ Mindez viszont nem fékezte

őt a jól megtervezett munkában. Először a szakosztály szociális szemináriumát alapította meg, mely a nagy ifjúságszervező püspökről a *Majláth-Kör* nevet vette fel. (Nem sokkal később a teljes Szakosztály átvette ezt a nevet.) A szociális csoport tagjai különös hangsúlyt fektettek a keresztény munkásmozgalom megszervezésére, és gyakorlati munkát vállaltak a Szent Vince Konferenciák szégyensegítő akciójának keretében.⁴²

A szociális csoport életbe hívása után a tanárjelöltek csoportjának megszervezése következett, mely a Majláth-Kör történetében a legerősebb formációnak számított. Rajtuk kívül meglehetősen élénk tevékenységet folytatott a természettudományi szeminárium is, melynek tagjai természettudományos műveltségük fogyatékoságát önképző munka útján kívánták kiegészíteni. A Majláth-Kör keretében művészeti előadásokat és a moldvai és csángók életét bemutató előadásokat is szerveztek, volt sportszakosztályuk és énekkaruk is.

A Majláth-Kör másodikként – 1932 novemberében – induló, de talán végig legerősebb szerveződése a Pedagógiai Szeminárium volt. A szeminárium ügyeit főképpen a tanárjelöltek képzése fölött folyamatosan örökődő György Lajos intézte. Alap gondolata itt is a kisebbségi magyar iskola leendő tanáraitra váró különleges feladatok és kötelességek megtárgyalásának lehetővé tétele és lehetőség szerint olyan közösségi érzés kialakítása, „amely a magyar iskola munkájának céltudatos tartalmát a mainál jobban és eredményesebben tudja kifejezésre juttatni és szolgálni”.⁴³ György Lajos kiemelten fontosnak tartotta a tanárjelöltek valláserkölcsi képzettségét, hiszen „a magyar iskoláinkba készülő tanárjelöltek nemcsak a magyar műveltségükben fogyatékos berendezésűek, hanem lelkileg sem mutatják azt a megnyugtató felkészültséget és formát, amely szükséges ahhoz, hogy a világnézeti alapokon álló iskoláink szellemének öntudatos munkásai lehessenek”.⁴⁴ „Mert feladataiban öntudatos, jól felkészült fiatal tanárnemzedékre van szükség, amelyik majd a kor igényeinek és a jövő érdekeinek megfelelően tud dolgozni” – hirdette az *Erdélyi Tudósító* fiatalok által szerkesztett száma.⁴⁵ A Szeminárium vezetősége az éves program összeállításánál szem előtt tartotta azt, hogy az erdélyi magyar iskolák kisebbségi és szociális közösségi alapon állnak, így fő feladata csakis a világnézeti, magyar kulturális és szociális nevelés lehet. E hármas kérdéskört szerda esténkénti összejöveteleik keretében egész éven keresztül vitatták. A két-három órás programok során a felvetett kérdéseket előbb szakelőadásokkal világították meg, majd a megbeszélések rendjén az elvi szempontok és a gyakorlati irányelvek is kialakítottak, elsősorban az erdélyi magyar kisebbségi iskola feladataira való tekintettel. György Lajos első beszámolója az egyetemi hallgatók fokozott érdeklődéséről tudósít, a szemináriumi előadások közönsége átlagosan 40–50 fő volt, s ami különösen meglepő:⁴⁶ „bentlakók és kint lakók felekezeti különbség nélkül igen örvendetes érdeklődést és buzgalmat tanúsítottak”.⁴⁷ Az előadások során felvetett témákat

előbb együttesen, majd az egyes felekezetek külön-külön vitatták meg nézőpontjaikat.

A tevékeny munkát látva a Státus Igazgatótanácsa támogatásáról biztosította a Pedagógiai Szemináriumot,⁴⁸ így a vezetők már az első év során annak fejlesztésére és kiépítésére készítettek terveket: a tanítók és tanárok részére szervezendő nyári szociális tanfolyamokat készítették elő, és elhatározták egy pedagógiai szakfolyóirat (a későbbi *Erdélyi Iskola*) kiadását is.⁴⁹ Korábban láttuk, hogy a pedagógiai szaklap megjelenítésének gondolata már jó ideje foglalkoztatta György Lajost, most a gondolat az általa irányított Pedagógiai Szeminárium munkatervében tér vissza, s ez arra enged következtetni, hogy a folyóirat indításának ötlete – a szemináriumon belül is – tőle ered. Azt viszont, hogy a pedagógusok körében is megfogalmazódott ez az óhaj, természetesen, nem lehet kizárni. „A Pedagógiai Szeminárium megbeszéléseinek során több ízben szóba került a nevelés szolgálatában álló folyóirat szükségessége. Ezt a tanítóság már évek óta hangoztatja s megvalósulását kívánja. A több helyről felmerült kívánság, amint értesültünk, méltánylásra talált, s már folynak a megbeszélések és az előkészületek egy olyan nevelési folyóirat megszervezésére, amely az általános és a gyakorlati pedagógián kívül főképpen a népművelést tartaná szem előtt, programot és anyagot adva az ifjúsági egyesületek egységes és eredményes működéséhez. A pedagógiai és népművelő folyóirat, amely közös nézőpont alá fogja az erdélyi magyar katolikus nevelés kérdéseit, a terv szerint évharmados megjelenéssel, füzetenként átlagos 7 ív terjedelemben október elsején indul meg” – jelezte 1933 tavaszán az *Erdélyi Tudósító*.⁵⁰ A terv valóra válásáig ugyan még néhány hónapot várni kellett, de a pedagógiai és népnevelő folyóirat az elképzelések alapján indulhatott útjára 1933 október elsején.

A Majláth-Kör tevékenységét és az 1933 októberében elinduló Erdélyi Iskola című folyóiratot figyelemmel kísérve jól mutatkozik, hogy előbbi két legerősebb szemináriumának élén ugyanaz a két ember állott, akik a nevelésügyi és népnevelő kiadvány szerkesztői munkáját magára vállalta. Az is látszik, hogy György Lajos és Márton Áron *Erdélyi Iskolánál* kifejtett tevékenysége tulajdonképpen az általuk irányított szemináriumi munka „folytatása” volt – György Lajos ugyanis a folyóirat pedagógiai részének szerkesztését, Márton Áron (lásd a képen) pedig a második nagy egység, a népnevelés-rész szerkesztői munkálatait végezte. Az Erdélyi Iskola tartalmával és

külső megjelenésével szembeni igényesség folyamatosan újabb komoly munka elé állította mindkettőjüket, amit természetesen egyéb, vállalt teendőik mellett végeztek. A szociális szeminárium tevékenysége lassan megszűnt (ebben a tanévben még a Quadragesimo Anno alapján a kor társadalmi kérdéseivel, majd a kisebbségi joggal, a szövetkezeti eszmével, a katolikus államrenddel, a társadalmi szolidaritással és a cserkészlet szociálisan nevelő erejével foglalkozott,⁵¹ majd a következő évtől szövetkezeti szakosztállyá alakult), ám ez közel sem jelentett „felszabadulást” Márton Áron (lásd a képen) számára – nevét ezután is ott találjuk a Majláth-Kör előadói között. Az 1933 őszi kitűzött hármas célrendszer – a korabeli iskolarendszer hibáinak vizsgálata, az új iskola elvének, a cselekvési módszernek a vizsgálata és egy olyan tanulmányi program kidolgozása, amelyik a korabeli iskola megszabott tantervében érvényre tudja juttatni az új aktív iskola elveit –,⁵² megvalósításáról szintén György Lajos Státusnak nyújtott beszámolója tudósít: „Szóba kerültek a modern nevelési elvek s megbeszéltek, hogy ezeket miképpen lehet alkalmazni a mi életünkre és feladatainkra. Ezen kívül az egyes tárgyak didaktikája is megtárgyaltatott a munkaiskola cselekedtető módszere szempontjából. [...] Ez a munka élénk menetben haladt egész éven át hetenként két alkalommal. A hallgatók száma minden esetben 50–60 volt. Az egyes témákat tapasztalt előadók /Rass Károly, Rósz József, dr. Rajka László, Márton Áron, dr. György Lajos/ világitották meg,⁵³ majd a hallgatók termékeny eszmecserét folytattak a hallottakról”.⁵⁴ Ugyanakkor megemlíti azt is, hogy az – időközben útjára indult – Erdélyi Iskola pedagógiai és népnevelési anyaga „sok tanulással és útmutatással szolgált a hallgatók érdeklődésének elmélyítésére”. Folyóiratuk tehát a tanárjelöltek tanulmányozásra szánt olvasmányai közé is bekerült. Az ő érdeklődésük fokozására hirdették meg a nevelő iskolai és iskolán kívüli szerepével és a népi szellem nevelésben való érvényesülésével kapcsolatos pályázatokat is. (Ezek kiírása az Erdélyi Iskolában is megjelent.)

Az 1934/1935-ös egyetemi évben a Pedagógiai Szeminárium a gyakorlati kérdések háttérbe szorítása mellett újra az ismeretközlő előadások tartására helyezte a hangsúlyt, a tagok által választott „több műveltséget” jelszó valóra váltásának szellemében.⁵⁵ Az irodalomtörténeti, nemzet történeti előadásokon kívül újdonságként jelentkeztek a természettudományi csoport (a reálszakos tanárjelöltek) részére szervezett előadásokkal, s szintén újdonságnak számított a minden katolikus egyetemi hallgató számára meghirdetett „önképzőkör” beindítása. Utóbbi keretében főleg a nagy magyar személyiségek (Zrínyi, Széchenyi, Ady stb.) munkásságáról értekeztek.

A Szeminárium szakkönyvtárát is létrehozott, és tervet dolgozott ki a végzős hallgatók elhelyezkedésének támogatására. 1933-ban a Pedagógiai Szeminárium munkatervei közé iktatta az értékes és megjelenésre érdemes régi magyar kéziratok lemásolását és kiadásra készítését. Ennek a kezdeményezésnek a célja az volt, hogy a Szeminárium tagjai előkészüljenek egy olyan munkára, amelyet

majd tanulmányaik befejeztével ők is végezhetnek tanítványaikkal a tudományos munka megismertetése és megszerettetése céljából. A kiadásra választott első ilyen munka Bölöni-Farkas Sándor Werther-fordítása, Goethe világhírű regényének első magyar nyelvű tolmácsolása volt.

A Pedagógiai Szeminárium az 1935/36-os egyetemi évvel gyakorlatilag meg is szüntette tevékenységét. A következő tanévben már a – minden katolikus egyetemi hallgató számára meghirdetett – önképzőkör keretében a nemzeti irodalommal és történelemmel kapcsolatos „kis” népnevelő előadásokat szerveztek, a teljes programtervezetben egyetlen pedagógiával kapcsolatos témát sem találni.

Az Erdélyi Iskola – György Lajos és Márton Áron szerkesztőkkel

A nagyvonalakban már 1927-ben megtervezett, majd 1933-ban életbe hívott Erdélyi Iskola 1940 tavaszáig folyamatosan megjelent, ekkor – elsősorban a háborús viszonyok miatt – kétéves kényszerszünetre lett ítélve. 1942-től újra életre kelt, de az 1944 április–júniusi vaskos füzettel végleg eltűnt a palettáról. Meg kell említeni azt is, hogy 1947-ben Márton Áron püspök még tett egy kísérletet arra, hogy a sajtó kínálta lehetőségeket felhasználva is „nevelje” a népet, de próbálkozása nem járt nagy sikerrel. *Az erdélyi iskola időszzerű feladatai* címmel általa szerkesztett és saját kiadásában megjelentett kis brosúra már csak szellemiségében emlékeztetett korábbi, igen nívós folyóirat-elődjére. A gondolatok, tervek, s mindenek előtt a sorokból sugárzó biztatás, a töretlen hit kétség kívül a „rég” Márton Áront közvetítette, de az egyre súlyosbodó politikai helyzetben, sokféle teendőktől elfoglaltan és szerkesztőtársak nélkül az ő kezdeményezése sem jutott túl az első lapszámon.

Az Erdélyi Iskola iskolai neveléssel foglalkozó részét György Lajos szerkesztette. Ez az egység enyhe változáson ment át az első hét évfolyam alatt, majd hangsúlyozottabb alakulás következett 1942 után, illetve 1944-ben. Az első lapszám *Nevelésügy, Módszertan és Nyelvünk és Kultúránk* rovatokra tagolta ezt a részt, amelyik aztán a második füzettől a *Neveléstörténet*, az ötödiktől pedig a *Szülők Iskolája* című rovattal egészült ki. A *Nevelésügy*-rovat⁵⁶ rendszerint hatnyolc hosszabb, tanulmányjellegű anyagot közölt – a hét évfolyam alatt 173-at. Tematikájukat tekintve ezek az írások elsősorban a keresztény és nemzeti szellemtől áthatott (világnézeti) nevelésről, a kisebbségi életformára való nevelésről, a családi szellem neveléséről, az új nevelési irányzatokról, a nevelő jellemvonásairól, önképzésének szükségességéről, neveléslélektani kérdésekről, hazai és külföldi iskolaügyről, iskolaszövetkezeti kérdésekről, faluszervezésről és falukutatásról, cserkészetről szóltak.

Szinte minden lapszámban visszatért valamilyen formában az új, munkáltató oktatás fontossága, s bár a szerkesztők, szerzők jól ismerték az anyagi szempontból nehezen lélegző kisebbségi magyar iskolák korlátozott lehetőségeit, mégis az új elvek elsajátítására és azok saját eszközeikkel való életbe ültetésére buzdítottak. „Amikor magasabb műveltségre és jobb nevelésre törekszünk, semmi esetre sem fogjuk a régi oktatás eszményeit követni, mert ezek az eszmények egy olyan letűnt világszemléleté, amely az anyagban, a materiában és a mennyiségben vélte a dolgok lényegét meglátni. [...] A mai világszemlélet azonban már nem azt tekinti művelt embernek, aki bizonyos mennyiségű ismeret és bizonyos irányú készség felett rendelkezik, hanem az ismeretek szerzése és a készségek gyakorlása révén mélyen átszántott, kicsiszolt, kifinomodott, a szép, a jó és az igaz iránt érzékennyé vált és nemes erkölcsiséggel telített személyiséget mondjuk művelt embernek” – írta Lux Gyula 1935-ben.⁵⁷ Az elsődlegesen az értelem fejlesztésével foglalkozó régi iskolával állítja szembe az „új”, munkáltató iskolát, amely szintén nyújt ismereteket, „de úgy, hogy az ismeretszerzés munkája a tanuló lelkét átgyúrja, kicsiszolja, megfinomítsa, nemes élmények iránt fogékonyá tegye, magasabb rendű élet iránti vágyat ébresszen, tisztultabb erkölcsi érzéket fejlesszen, vagyis az ismeretszerzésnél nem az ismeretet magát, nem a mennyiséget tartja fontosnak, hanem azt az eljárást, amellyel a tanuló veleszületett tehetségeit és képességeit, a tanuló egész lelkét személyiséggé tudja átalakítani. Ma tehát a munka minőségét helyezük előtérbe. Most már nem azt tekintjük jó tanítónak, akinek a tanítványai sokat tudnak reprodukálni, hanem aki minden tanulójának ki tudja fejleszteni a veleszületett tehetségeit, képességeit, amelyekre az életben szüksége lesz, amelyeket az életben tovább fejleszthet.”⁵⁸

A folyóirat iskolai nevelőmunkához kapcsolódó első nagy egységének másik rovata a mindössze három lapszámot megért *Neveléstörténet* volt. Ez a csupán négy írást hozó rovat a második füzetben jelent meg, majd a második évfolyamtól végleg eltűnt az Erdélyi Iskolából.

Az Erdélyi Iskola első lapszámától jelen volt, és az 1940-es megszűnésig 70 alaposan kidolgozott lecketervet (vagy ahogyan a szerkesztők hívták: mintatanítás-vázlatot) hozott a lapindulás előtt komoly vita tárgyát képező *Módszertan* (később *Hogyan tanítsunk?*) rovat. A viták ellenére már az első füzetbe illesztettek didaktikai anyagot a szerkesztők. A folytatáshoz biztatást jelentettek számukra az olvasóktól kapott levelek, amelyekre közös választ fogalmaznak a második dupla lapszámban: „Mi magunk is tudatában vagyunk a módszeres rész fontosságának, s igyekezni fogunk rendszeresen, az összes tárgyakból és az összes fokozatokon, a kívánságokat kielégíteni, a legújabb módszeres elvek figyelembevételével. Már mostani számunk is emellett tanúskodik, s a jövőben is igyekszünk ennek a résznek külön figyelmet szentelni.”⁵⁹ Valóban, már az első lapszám módszertani anyaga a folyóirat lapjain is követni kívánt új pedagógia

szellemében íródott; György Lajos szerkesztő rövid felvezető szöveget írt hozzá: „A világháború lezajlása után ismét építő munkához fog az ember. [...] Az egyház és az iskola jobb, nemesebb, tökéletesebb embert akar. Keresi a módját annak, hogy miképpen lehetne az egymás romlására törő embert egymás javát munkáló emberré nevelni. Ez a keresés az új idők új szellemének megfelelő új iskolát teremt, amely a nyugati kultúrában már mindenütt a saját lábán járó, gondolkozó és ítélkező új ember formálásának szolgálatában áll.

Minekünk, erdélyi magyar katolikus tanítóknak az legyen az egyik fontos törekvésünk, hogy ez új idők kezdetét hirdető folyóiratunk hasábjain ismerkedjünk meg az új iskola szellemével és módszeres eljárásaival. Megköveteli tőlünk ezt a magyar tanítói kar jó hírneve, a magyar iskola érdeke és a felnövekvő nemzedékekkel szemben tartozó felelősségérzetünk.”⁶⁰

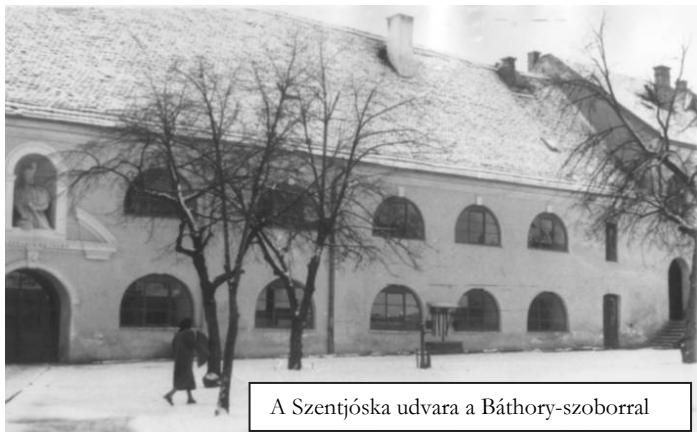
Az 1933–1940 között megjelent Erdélyi Iskola iskolai neveléssel foglalkozó első nagy egységének másik, szintén a kezdetektől létező rovata a *Nyelvünk és Kultúránk* volt. A rovat a hatodik évfolyam második füzetétől változtatott – részben – címet (*Nyelvünk és Kultúránkról Nyelvünk és Műveltségünkre*), de mindvégig fennmaradt. 1942 után azonban már ilyen jellegű írások nem kerültek az Erdélyi Iskolába. Az Erdélyi Iskola *Nyelvünk és Kultúránk* című rovata másik nagy blokkban (nyolc füzetten át közölt folytatásban) hozta a Pintér Jenő–György Lajos-féle rövid magyar irodalomtörténetet. Erre maga György Lajos adott magyarázatot a magyarországi támogatónak 1934. október 12-én írt jelentésében: „Szintén új a *Nyelvünk és Kultúránk*-rovatban a magyar irodalomtörténet összefoglaló ismertetése. Ez szokatlan pedagógiai folyóiratban, s ezért némi magyarázatot kíván. Középsiskoláinkban ma az irodalomtörténetet, a legnemesebb tárgyat, mely egyedüli eszköze a magyar szellemi nevelésnek, tankönyv nélkül tanítják. Több mint három esztendővel ezelőtt az egyházak kérésére és megbízásából ez irodalomtörténet kézikönyvét elkészítettem, de a minisztérium többszöri visszautasítással engedélyezését ez év tavaszán véglegesen megtagadta. Egymásután múlnak az évek s nincs magyar irodalomtörténeti kézikönyv. Ez adta azt a gondolatot nekem, hogy az Erdélyi Iskola hasábjain közzéteszem a történetemet. Ebben az évfolyamban közlöm a VII.-es anyagot, a következő évfolyamban a VIII.-osat. Különlenyomat is készül belőle, amely legalább átmenetileg meg fogja oldani a mai nehézséget.”⁶¹ A *Nyelvünk és Kultúránk* című rovat következő blokkját (a negyedik évfolyam négy füzetébe szerkesztve) a magyar helyesírásnak ajánlotta György Lajos. A négy közleményben több száz magyar szó és kifejezés helyesírását hozta, mindenképpen hasznára tanítónak és tanulóknak egyaránt. A 28 Erdélyi Iskola-füzet *Nyelvünk és Kultúránk* rovatában összesen 35 értékes írás látott napvilágot.

Szintén a folyóirat első, iskolai oktatással-neveléssel foglalkozó részéhez tartozott a második évfolyamtól indított és az 1940-es megszűnésig végig fenn tartott *Szülők Iskolája* című rovat, amelyikkel kapcsolatban kettős célt

határozott meg György Lajos szerkesztő: „a szülők öntudatosítása a nevelésben, a család erkölcsi erősítése, s az iskola és a család elhanyagolt kapcsolatának kiépítése”.⁶² A gyermeki, a szülői és a pedagógusi lélek „összefűzése” rajzolódik ki e rovat írásaiból, s éppen ezért talán itt találjuk az egész folyóirat legszebb anyagait. Az Erdélyi Iskola hat évfolyamának füzeteiben megjelent 33 kisebb-nagyobb tanulmány közül húsznak György Lajos a szerzője.⁶³ A családi neveléssel kapcsolatos rovatindító írás is az övé, majd még két lapszámban elemezte tovább a családi nevelésnek a nemzeti műveltség, illetve a lelki egészségre gyakorolt hatását.⁶⁴ Ezek az írások a korábban a kolozsvári Szociális Misszió Szervezete által az *Élet Iskolája* című program keretében meghirdetett, az „intelligens szülők” nevelésére irányuló előadássorozat keretében tartott beszédek szerkesztett változatai voltak.⁶⁵ „A ma iskolájának fontos szempontja, hogy a nevelésben a szülővel együtt körültekintően és összehangatosan dolgozzék. Csakis kettőjük közös munkájának lehet meg a kívánatos sikere. [...] Napjaink ziláltsága s iskoláink hivatása ezt a kérdést igen nagy jelentőségűnek tünteti föl. Éppen ezért külön rovatot nyitunk részére s ebben anyagot és szempontokat adunk a szülőket érdeklő nevelési kérdések megtárgyalására” – indította írását és az új rovatot György Lajos, aki a következő évfolyam négy füzetében *Amit a szülőnek tudnia kell* címmel közölt írásokat.⁶⁶

György Lajos az 1940-es megszűnésig folyamatosan szerkesztette az Erdélyi Iskolát, ám az újraindításkor már nem találjuk a munkatársak sorában.

Az Erdélyi Iskola beköszöntő írásának második mondata már utal arra, hogy a folyóirat nem csak az iskolai oktatás-nevelés kérdéseit kívánja felvállalni, hanem az ezeréves intézményt „kiszélesedett hivatásának betöltésére” is edzeni akarja. A „kiszélesített iskola” programját Márton Áron hirdette meg az 1933-as gyergyószentmiklósi nagygyűlésen, majd – az ott elhangzott beszéd írott változatának közlésével – az Erdélyi Iskola első lapszámának hasábjaián is.⁶⁷ Márton Áron az iskolán kívüli népművelést visszkapcsolja az iskolához és annak „kiszélesített” programjába utalja. Az ő alapállása is a megértés; megérti a „gyökértelenül, a valóságos talajból kiszakadva, romboló eszmék határán a romlás lejtője felé sodródó” ifjúságot, hiszen jól tudja, hogy a harmincas évek elején fiatalokat élők

éppen a háború véres éveiben léptek a világba, és önhibájukon kívül jutottak sorsukra. Nem ostorozni, hanem felemelni akarja ezt a generációt, megteremtve számára is a korábban elmulasztott tanulás lehetőségét. Feléjük – és minden erdélyi magyar ember felé – kéri kitárni az iskolák ajtóit. Nem egyesekben vagy kisebb csoportokban, hanem az egész erdélyi népben gondolkodik, és példaképként a dán prédikátort, Grundtwig Frederic-et állítja a nevelők elé, aki „vallón ragadta és felrázta az elalélt nemzetet”. A követésre érdemesnek tartott külföldi modellekhez hasonlóan Márton Áron az erdélyi magyar népművelést is csak vallásos alapon tudja elképzelni. Ezért a népművelő intézmények sorában első helyen említi az egyházat, s csak utána sorolja az elemi iskolát, illetve az értelmiségiek által felismert számtalan nevelési lehetőséget.

Miképpen az iskolát is „kiszélesíti”, kiszélesíti a nevelői rend feladatkörét is, így a „hivatalos” munkán kívül sokkal többet vár el tanítótól, tanártól, paptól egyaránt. „Tudom, hogy mindez munkatöbbletet, több fáradtságot, az eddigiek mellett újabb megterhelést jelent. Anyagi hasznon nincs belőle, sőt gyakran anyagi áldozatot is fog követelni. Azonban ha a sülyesztés felé veszedelmesen lökődő népünket meg akarjuk menteni és a saját kötelességünket nem akarjuk megint letagadni, vállalnunk kell” – biztatott. A munkatöbbletet tehát egyértelműen „kötelességnek” nevezi és ennek vállalásához – abban az elkeseredésre „jogosító” időben – épp a lelkesedést nevezi meg bátorító erőként: „Erőnk a lelkesedés. És ez mindenható! Ha a lerongyolódott magyar értelmiség, a tizenöt év nélkülözéseivel megkínzott tanár- és tanítótestülettel az élen felismeri hivatását, ez a csupa rongyos, de lázasszemű kis csapat a világ egyetemes borulatában is olyan keresztény életet fog itt felszítani, hogy nincs az alvilágnak az a vihara, amely be tudja kormozni, s egy népet olyan mélyre vert ezerágazású gyökérszeggel fog megkötni, hogy apái földjéről sem történelmi földindulások, sem gonosz szándékú politikai szelek nem tudják eltépni.”⁶⁸

Márton Áron helyes felismerése volt a „kiszélesített iskola”, hiszen az isko-

lapadból kikerülő fiatal is nevelésre szorult, mivel fizikai, erkölcsi, lelki érettségét még nem érte igazán el. Nem beszélve azokról, akik nem, vagy csupán néhány esztendeig jutottak tanulási lehetőséghez. Márton Áron számára nemcsak a tanuló ifjúság nevelése

volt fontos, hanem a szülőké is. Az iskolai nevelés „fából vaskarika”, ha azt a gyermek otthonában a család nem igazolja és folytatja tovább. Ezért a felnőttek nevelése is döntő horderejű feladat. Az ifjúság erkölcsi züllésének is itt van a gyökere. „Panaszkodunk – újabban elég sűrűn –, hogy népünk elmaradott és rossz, hogy különösen az ifjúság elveszítette az apák tisztas erkölcsi érzékét, faji és keresztény tájékozódó képességét. Romlik s az ősök hagyományaihoz mind hűtlenebb lesz. Gyökértelenül, a vallásos talajból kiszakadva, romboló eszmék hátán a romlás lejtője felé sodródik.”⁶⁹ De hát lehetne másként? A kortárs ifjúság a háború esztendeiben lépett a világba. „Apja kint verekedett a nagy mézarszék valamelyik frontján. Az iskola háborús iskola volt s itthon háborús, megbomlott erkölcsök. Szülői felügyelet és rendes oktatás nélkül kezdte az öntudatos életet” – fogalmaz odébb a népneveléshez „programadónak” számító írásában.

Márton Áron az Erdélyi Iskolán keresztül is útmutatást, gyakorlati tanácsokat kívánt nyújtani az Erdélyben sokféle dolgozó, de egymásról mit sem tudó népművelőknek.

A népnevelésben következetesen alkalmazott két gyakorlati szempontot: 1. A nép lelki világképe egyszerű, de nagyfokú igényesség jellemzi. A népnevelőtől világos, szabatos és magyar beszédet kíván, mert a kritikai szellem azonnal megérzi a készületlenséget. Szakítani kell tehát a népnevelési primitivizmussal, a nyegleséggel. A népnevelés mint alkotó szellemi munka nehéz, igényes és körültekintő gondosságot és felkészülést kíván. Lelkiismeretességet az anyag megválasztásában és művészetet annak közvetítésében – ezt az Erdélyi Iskola szerkesztésében messzemenően megvalósította. Az értéket kereste és adta tovább, az emberi szellem időtálló eredményeit. 2. Másik szempontja a népnevelő szellemi magatartására vonatkozott. A nép nyelvében, zenéjében, költészetében, díszítőművészetében, építésmódjában, közösségi életformájában, gondolkodásában, világnézetében az ősi magyar kultúra emlékeit őrzi és továbbítja. A magyar hagyományoktól idegen lelkülettel rontás nélkül nem lehet közeledni a néphez. A népnevelőnek erősítenie kell a gyökereket, miközben a műveltség terén haladást hirdet.

Márton Áron, a népnevelő nem elégedett meg a pusztába kiáltó meddő szerepével. Tenni kívánt, gyakorlati formákat keresett. Az Erdélyi Iskola hasábjain a népnevelés gyakorlatát szolgálta minden: irodalom és történelem, földrajz és népismeret, tudomány és művészet. A nép természetét, hajlamait és gondolatvilágát nem hosszas figyelés után ismerte meg, ő a nép életét élte, természetét magában hordozta, hajlamai abból sarjadtak, gondolatvilága „népi” alapokra épült.

Népnevelő rendszerét Venczel József későbbi tanulmánya⁷⁰ alapján a következőképpen foglalhatjuk össze. A népnevelés célja kettős: gyarapítani az egyéni, társadalmi műveltséget, tökéletesíteni az individuumot és a társadalmi viszonyokat.

1. Egyéni műveltségre mindenkinek joga van. Az értelem művelése a népnevelés feladati között is az első helyen áll. Népünket meg kell tanítani gondolkodni, hogy az összevisszaságban tudjon eligazodni. Ismereteit gyarapítani kell hivatása körében is. A tudás átadása mellett a népnevelés az akarat és kedély tökéletesítését sem hanyagolhatja el.

2. A társadalmi vonatkozások az ember társas természetéből következnek. Első helyen a családi érzés és családias gondolkodás nevelése áll. Második feladat a honismeret bővítése. A honismeretnek gyökérfő ereje van. A népnevelés társadalmi irányban harmadik feladata és egyben legmélyebb értelme, hogy nemzetté nevelje azokat, akiket a közös származás, nyelv, történelmi múlt, közös műveltség és közös sors összeköt. Jól tudta, hogy leghatékonyabb nemzetalkotó és fenntartó erő maga a kultúra: a nemzet kultúrájában él. „Minden nép annyit ér, amennyi értéket magából ki tud termelni. S addig él, ameddig életét a saját erejével tudja táplálni.”⁷¹

A népművelés feladatainak megvalósítására elsősorban az egyház hivatott. Ezt bizonyítja az egyház több évszázados praxisa is. „A nép, amelyik a természetben él, és a természet erőit közvetlen közletről szemléli, lelke mélyén mindig vallásos. [...] Ha jót akarunk, ne rontsuk mi se őt. Népművelést csak az csináljon, aki maga is lelke mélyéig vallásos.”⁷² Másodsorban az elemi iskola az a természetes alap, melyre a népnevelés ráépülhet. Sem a templom, sem az iskola önmagában nem elég, sem a pap, sem a tanító nem tett meg kötelességét, ha az iskola, illetve a templom falai közt marad. A nevelés mind az iskolában, mind az iskolán kívüli népművelés keretében csak akkor eredményes, ha támogatja a család. A nevelőnek, bármilyen címen és bárhol működjek, tisztában kell lennie az erdélyi iskola sajátos hivatásával, minden egyes iskolának és minden egyes nevelőnek az előírásokkal meghúzott munkakörön túl a lehető legnagyobb sugarú területet kell átfognia, hogy megtegye azt a kötelességét, melyet helyzetünk és az idők parancsolnak. A népnevelés harmadik tényezője a társadalom értelmiségi rétege. Az értelmiségi kötelessége szerzett tudását népe érdekében önzetlenül értékesíteni. „Ha nem lesz vezető rétegünk, mely az erkölcsi felelősség eleven tudatával él és tanít a nép között, s ha népünk, tudatlansága következtében, a hajszás életversenyen alul marad, ha műveltségében megfogyatkozik, ha múltjának az emlékeit nem tudja átvenni, s nem lesz számára lehetséges, hogy belső gazdagságának kibontott pompázatában rangosan, egyenlő félként jelenhessék meg a többi népek között, a kultúrtenyészet kellős közepén bűnökbe nyomorodik, lelkileg is elbitangolódik.”⁷³ Az egyesületek nem járhatnak külön utakon, a gazdasági és közművelődési szervek nem követhetnek külön célokat, amint nem lehet eziránt közömbös a sajtó sem. Az EMKÉ-nek (Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület) lenne feladata, hogy a különböző szervezeteknél folyó népnevelői munkát irányító módon kézbe vegye, az egyetemes érvényű szempontokat világosan megfogalmazza, a tennivalókat felmérje, tervet készítsen,

a végrehajtáshoz eszközöket adjon és a munkát számon kérje. Az Erdélyi Iskola kezdettől fogva ennek a központosító szándéknak a szolgálatában állt, megfelelő közművelődési anyaggal látta el az egyesületeket, ápolta a közösségi lelkiéletet.

Márton Áron az általa meghirdetett népnevelési terv szolgálatába állította az Erdélyi Iskola második részét, abban füzetenként hat-hat előadásvázlatot és különféle tanácsokat hozva az iskolán kívüli nevelést felvállalóknak. „Lapunknak ez a második része az egyesületi vezetőket akarja lelkes és fáradságos munkájukban támogatni” – fogalmazott az első Erdélyi Iskola-füzet *Népnevelés*-részének felvezető szövegében. Az első Erdélyi Iskola-füzet e népnevelési program végleges formáját hozta. Egy dupla lapszám hat, különböző területekről válogatott előadási anyagot közölt, melyeket egy, általában a népnevelési munkát segítő írás vezetett fel. A bevezető írások többsége az előadások tartásához, dalárdák, énekkarok vezetéséhez, általánosságban a népneveléshez, a néprajzi gyűjtéshez kapcsolódott, de kerültek ide a szövetkezetek alakításáról, a szülői társulatok működéséről, a gyermekek olvasmányairól és más témákról szóló anyagok is, sőt közöltek munkaterveket is.

Az Erdélyi Iskola első hét évfolyama *Népnevelés* című nagy részének három rovata volt: az *Előadások*, az *Ünnepnapok* és a *Melléklet*. Az 1940-es megszűnésig kiadott 28 füzetben 153 előadási anyag jelent meg. Az első négy évfolyam során minden dupla számban ott volt a hat hosszabb anyag, majd az ötödik évfolyam harmadik füzetétől hat dupla számon át csak öt, a megjelenés utolsó évében pedig három alkalommal négy, egyszer pedig csak a tervezett fele – három előadási anyag volt olvasható. A rovat „gyengülése” minden bizonnyal Márton Áron egyházi teendőinek sűrűsödésével magyarázható. Ugyanilyen tendencia tapasztalható az *Ünnepnapok* és a *Melléklet*-rovatok esetében is.

1942 után már nem voltak rovatai a *Népnevelés*-résznek.

A huszonnyolc füzetbe 24 magyarságtörténettel kapcsolatos előadásvázlat került, melyek nagyjából a kereszténység kezdetétől a török megszállás idejéig terjedő évszázadokat fogták át. Az előadások rendszerint egy-egy kiemelkedő személyiség tevékenysége köré voltak felépítve, kimondva vagy kimondatlanul is példaképként állítva őt az előadások hallgatói elé. Magyar irodalomhoz kapcsolható anyagból az 1940-es megszűnés előtt 18-at, 1942 után pedig mindössze kettőt találunk. Mindkét időszakban elsősorban a legismertebb írók, költők (pl. Arany János, Petőfi Sándor, Fazekas Mihály, Vörösmarty Mihály, Kölcsey Ferenc) híres műveinek közlésére törekedtek.

Meglehetősen sok volt a népnevelési részben az anatómiai–egészségvédelmi előadásvázlat is, amit elsősorban az erdélyi nép igen alacsony egészségi mutatói indokoltak. Megjegyzendő, hogy ilyen jellegű anyagok Márton Áron püspökké választása után már alig-alig lelhetőek fel az Erdélyi Iskola első sorozatának füzeteiben.

Az erdélyi magyar kisebbség életéhez különösen nagy segítséget jelentettek a jogi kérdésekkel foglalkozó közlemények, ill. előadásvázlatok. A megszűnés előtti idő nyolc olyan alapos jogi leírást hozott, hogy azokat bármelyik, a jogtudományban járattan népnevelő is könnyen megtanulhatta és elmondhatta közönségének.

Mivel az új pedagógia a családi nevelésre irányította a figyelmet, az Erdélyi Iskola különösen nagy hangsúlyt helyezett arra, hogy a szülőknek komoly irányítást adhasson a gyermeknevelés tekintetében. A Márton Áron püspök előtt tisztelgő lapszám⁷⁴ több írása is méltatólag szól az ő lapszerkesztői, nevelői munkájáról. A népnevelési rész egyik felvezető szövege azt említi, hogy Márton Áron népnevelési tervében „a legfontosabb részt a szülői értekezletek intézményére ruházta, mert az iskolák ajtajainak szélesre tárása csak ezek segítségével valósítható meg”.⁷⁵ Majd azt is felfedi, hogy az ő közbenjárására foglalta körlehelébe Mailáth püspök a szülői értekezletek tartásának kötelezővé tételét.⁷⁶ Ezekhez az Erdélyi Iskola hasábjain is közölt iránymutató írásokat, s a népneveléssel kapcsolatos részben kész előadásvázlatokat is. (Az ilyen jellegű írásoknál külön megjelölést használt.) A gyermeknevelés témaköréhez kapcsolódó írás a hatodik évfolyam utolsó füzetében jelent meg utoljára, s ez azt mutatja, hogy a Márton Áron után következő szerkesztők egyike sem tulajdonított jelentőséget ennek a kérdésnek. Az ő idején viszont 17 ilyen jellegű előadásanyagot hozott az Erdélyi Iskola, melyek közül 12 címe alá illesztették a „szülői értekezet” megjelölést. A jelzett írások közül 14 kifejezetten a gyermek nevelésével, kettő a szülőkkel, egy pedig az iskola és a szülői ház kapcsolatával foglalkozott. Az előadásvázlatok közé hét darab, ház körüli, kertbéli teendőkkal, nyolc néprajzzal, faluval, hat földrajzzal, hat Erdéllyel kapcsolatos hosszabb előadási anyagot közölt. Az említettekén túl több általános ismeretterjesztő és egy-egy hivatással, közösségi szellemmel, hadkötelezettséggel kapcsolatos anyag is olvasható volt az Erdélyi Iskola népneveléssel foglalkozó részében. Cikket szenteltek Hitler, Mussolini rendszerének, valamint a kommunista ideológia ismertetésének is.

A folyóirat második egységében kapott helyet az ünnepnapokhoz kapcsolódó, hosszabb írások, előadásanyagok, verseket közlő *Ünnepnapok* c. rovat és a kottákat, majd különféle gyermekjátékokat és kézimunkákat hozó *Melléklet*. Előzőbe 53, utóbbiba pedig 119 anyagot szerkesztett Márton Áron (illetve szerkesztő-utódja). Az évi négyszeri megjelenés miatt az ünnepi írások elsősorban a karácsony-újév, húsvét, anyák napja, fák és madarak napja, Krisztus Király és halottak napja ünnepekhez kapcsolódtak. Mellékletként több értékes betlehemes játékot és népdalkottát közöltek. A harmadik évfolyam második füzetétől kezdődően a Melléklet alrovataként jelentkezett a *Játéksarok*, majd a negyedik évfolyam első füzetétől a *Kézimunka*, melyek az első sorozat minden füzetében gazdag anyagot hoztak. Az 1942-es újraindításkor ezeket a rovatokat sem élesztették már újra.

Összegzés

Tanulmányunkat György Lajos 1927-ben írt helyzetelemző tanulmányának ismertetésével indítottuk. Az említett írásban a szerző túllép a problémák számbavételén és megoldási javaslatokat is hoz. Ezek maradéktalan megvalósításának főként a politikai és gazdasági helyzet szabott gátat, de mindaz, ami mégis létrejött (a Kolozsvári Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szemináriuma, a kolozsvári Lyceum-könyvtár, a katolikus Majláth-Körön belüli szemináriumi élet és az Erdélyi Iskola című nevelésügyi és népnevelő folyóirat) nagyban hozzájárult a két világháború közötti erdélyi magyar fiatal magyar értelmiség identitástudatának és szerepvállalásának alakításához. Ennek a munkának György Lajos mindvégig irányítója volt, ám az 1931/32-es egyetemi évtől mellé emelkedett a katolikus egyetemi ifjúság lelki vezetésével megbízott Márton Áron. Kettejük szellemi, lelki egysége (és nem utolsó sorban barátsága) termékenyítőleg hatott munkájukra, melynek célja – a kolozsvári tevékenységeken túlmenően – az egész erdélyi magyar társadalom nevelése volt.

Jegyzetek

¹ Vö.: *Magyar Kisebbség*, 1929, 13. sz. 489.

² Gyulafehérvári Érseki Levéltár (a következőkben: GYÉL), VI. 11/b. 4. d. 18. cs. – 1927. február 12. György Lajos, *A magyar tudományosság és a magyar tanárképzés jelenlegi helyzete és feladatai Erdélyben*.

³ A kultúrprogram pontjai közé sorolja az iskolafenntartás anyagi, a vezetés, ellenőrzés, felügyelet szellemi kérdéseit, a tanári képzés és tanári szukreszcencia biztosítását, a még mindig sok tárgyból hiányzó tankönyvek írását, a meglévők bírálatát, a módszer kérdését, az iskolai élet belső rendjének és működésének kérdéseit, a rendtartást, a tanulók számának biztosítását, a propaganda megszervezését.

⁴ Ezt a tervet gondolja tovább később Venczel József az általa meghirdetett Collegium Transilvanicum-mal. (Vö.: Venczel József: *Collegium Transilyanicum. Az értelmiség-nevelés feladatai*. In: *Erdély Iskola*, 1935/36, 5–6. sz., 305–310.)

⁵ György Lajos 1927 márciusa és 1928 novembere között tartózkodott Németországban.

⁶ Vö. GYÉL, VI. 11/a. 1. d. – Budapest, 1935. április 11. György Lajos, *Önéletrajz*.

⁷ GYÉL. VI. 11/a. 1. d. – Budapest, 1935. április 11. György Lajos, *Önéletrajz*.

⁸ Vö.: Bárdi Nándor, *A Keleti Akció. A romániai magyar intézmények anyaországi támogatása az 1920-as években*. In: *Regio – Kisebbségi Szemle*, Budapest, 1995. 3. sz. 89–133; 1995. 4. sz. 3–25.

⁹ Bárdi Nándor tanulmányában fényt derít arra is, hogy György Lajos a magyarországi segély erdélyi továbbításában részt vállaló Népies Irodalmi Társaság (NIT) erdélyi megbízottja volt. (Vö. Bárdi Nándor, *A Keleti Akció. A romániai magyar intézmények anyaországi támogatása az 1920-as években*. In: *Regio – Kisebbségi Szemle*, Budapest, 1995. 3. sz. 131.) A NIT tevékenységéről lásd: MOL, K 437. 1927–2–227. f. 51–64. – *A Népies Irodalmi Társaság Politikai Osztályának tájékoztatója a romániai magyarság megszervezéséről és a népkisebbség helyzetének tanulmányozásáról (1924)*.

¹⁰ GYÉL, VI. 11/b. 4. d. 19. cs. – *Jegyzőkönyv a Kolozsvári Magyar Egyetemi Szeminárium Felügyelő Bizottságának 1929. október hó 4-én de. 11 órakor a Lyceum-Könyvtárban tartott értekezletéről.*

¹¹ Az ágostai hitvallású evangélikus egyház 1930. februárjától vállalt képviselőket – Járosi Andor kolozsvári lelkész által – a Kolozsvári Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szemináriumának Felügyelő Bizottságában. Addig csak a katolikus, református, unitárius egyház képviselői vettek részt a vezetésben. (Vö. Erdélyi Katolikus Státus Levéltára (a következőkben: EKSL), IV. 4/b. 404. d. 2476/1928. alapszám, 837/1930. – *Jegyzőkönyv a Kolozsvári Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Tanulmányi Felügyelő Bizottságának 1930. február hó 5-én du. 6 órakor a Lyceum-Könyvtár nagytermében tartott ezidei VI. értekezletéről.*)

¹² Tanulmányi igazgatósága idején György Lajos mindvégig kiemelt módon foglalkozott a leendő tanármenzédék sorsával. A szemináriumi előadásokkal, külföldi továbbképzési lehetőségek szerzésével, pályázási lehetőségek meghirdetésével (szervezőként és adományozóként valamennyi kiírásához hozzájárult) elsősorban őket kívánta megcélozni.

¹³ EKSL, IV/b. 404. d. 2476/1928. alapszám, 3118/1928. – 1928. december 14. *Jelentés a Báthory–Apor Szeminárium tanárjelöltjeiről és tanulmányi ügyviteléről*, 1–2.

¹⁴ EKSL, IV. 4/b. 404. d. 2476/1928. alapszám, 3118/1928. – 1928. december 14. *Jelentés a Báthory–Apor Szeminárium tanárjelöltjeiről és tanulmányi ügyviteléről.*

¹⁵ A könyvtár korábban is a felsőoktatás ügyét szolgálta, de az 1870-es évek elejétől, az Egyetemi Könyvtár megnyitásakor zárt könyvtárrá nyilvánították.

¹⁶ Vö. György Lajos, *A kolozsvári római katolikus Lyceum-könyvtár története (1579–1948)*. (GYÉL, VI. 11/b. 2. d. 8. cs.)

¹⁷ *Intézményeink*. In: *Erdélyi Tudósító*, 1932. 10. sz. 383.

¹⁸ Az 1948-as államosításig a Lyceum-könyvtárnak 50 ezer kötete, 80 ősnymotatványa és 350 darab 1711 előtről származó könyve volt.

¹⁹ GYÉL, VI. 11/b. 6. d. 36. csomag. – 1930. május 21. György Lajos, *Jelentés a Kolozsvári Magyar Egyetemi Hallgatók Szemináriumára és Felügyelő Bizottsága tevékenységéről.*

²⁰ György Lajos könyvtárigazgató munkáját főként Venczel József, Kekel Béla és Blédy Géza egyetemi hallgatók segítették a kezdeti időben, később mindhárman tudományos munkát végeztek.

²¹ EKSL, IV. 4/b. 404. d. 2476/1928. alapszám, 156/1930. – *Jegyzőkönyv a Kolozsvári Egyetemi és Főiskolai Szeminárium Felügyelő Bizottságának 1929. évi december hó 30-án de. 11 órakor a Lyceum-Könyvtárban tartott ezidei IV. értekezletéről*, 8.

²² EKSL, IV. 4/b. 404. d. 2476/1928. alapszám, 1836/1930. – *Jegyzőkönyv a Kolozsvári Egyetemi és Főiskolai Szeminárium Felügyelő Bizottságának 1930. július hó 4-én du. 6 órakor a Lyceum-könyvtár nagytermében tartott ezidei X. – záró – értekezletéről*, 22.

²³ EKSL, IV. 4/b. 404. d. 2476/1928. alapszám, 1493/1931. – *Jegyzőkönyv a Kolozsvári Egyetemi és Főiskolai Szeminárium Felügyelő Bizottságának 1931. július hó 3-án du. 6 órakor a Lyceum-könyvtár nagytermében tartott ezidei V. – záró – értekezletéről*, 15.

²⁴ GYÉL, VI. 11/b. 2. d. 8. cs. – György Lajos, *A kolozsvári római katolikus Lyceum-könyvtár története (1579–1948)*.

²⁵ A levél teljes szövege megtalálható: GYÉL, VI. 11/b. 4. d. 19. cs. – *Jegyzőkönyv a Kolozsvári Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Tanulmányi Felügyelő Bizottságának 1931. július 3-i értekezletéről.*

²⁶ Vö.: *Jegyzőkönyv a Kolozsvári Egyetemi és Főiskolai Szeminárium Felügyelő Bizottságának 1930. február hó 5-én du. 6 órakor a Lyceum-könyvtár nagytermében tartott ezidei VI. értekezletéről*, 3. (EKSL, IV. 4/b. 404. d. 2476/1928. alapsz. 837/1930.)

²⁷ GYÉL, VI. 11/b. 6. d. 37. cs. – 1934. november 27. György Lajos, *Jelentés a kolozsvári Szemináriumról*.

²⁸ Puskás Lajos tevékenységéről lásd: Bacsó István, *Puskás Lajos*. In: Reisinger László András – Kosztin Péter (szerk.), *A kolozsvári piarista öregdiákok emlékkönyve*, Kolozsvár, 1992, 121–123.

²⁹ GYÉL, VI. 11/b. 4. d. 25. cs. – György Lajos, *Jelentés a Báthory–Apor Szeminárium 1931/32. évi tanulmányi állapotáról*, 3.

³⁰ GYÉL, VI. 11/a. 1. d. – Budapest, 1935. április 11. György Lajos, *Önéletrajz*.

³¹ Mivel a kolozsvári egyetem mindvégig nem engedélyezte a magyar egyetemi hallgatók diákegyesületének megalakítását, az ifjúság erős felekezeti szervezkedésbe kezdett. A Népszövetség Egyetemi Hallgatók Szakosztályának megalakulása után a református Ifjúsági Keresztény Egyesület is bevonta az egyetemi hallgatókat a számukra kitágított munkaprogramjának keretébe. Az unitárius egyetemisták a Dávid Ferenc Egyletbe tömörültek. A felekezeti ifjúsági egyesületek néha értelmetlen versengésbe kezdtek egymással. (Vö.: Dsida Jenő, *Az erdélyi ifjúsági mozgalmak versengései*. In: *Erdélyi Tudósító*, 1933. 6. sz. 365–372.)

³² *Erdélyi Fialatok*, 1930. 6. sz. 103.

³³ Vö.: *Erdélyi Fialatok*, 1930. 2. sz. 31–32.; 3. sz. 48.; 4. sz. 34.

³⁴ *Erdélyi Fialatok*, 1930. 6. sz. 103.

³⁵ Vö.: *Erdélyi Fialatok*, 1931. 1. sz. 24.

³⁶ Egyesületi főtitkári minőségében Venczel József vitadélutánra hívta meg a gyulafehérvári püspökségen szolgálatot teljesítő Márton Áront, aki előadást tartott az egyetemi hallgatóknak. Az esemény sikerén felbuzdulva Venczel és György Lajos küldöttséget menesztettek Gyulafehérvárra a következő kéréssel: „A jelenlegi kolozsvári katolikus egyetemi hallgatószám számára a korszerű kérdések és világnézeti eszmék keresztény képviselőjére egy, a főiskolai ifjúságot vezető egyéniségre van szükség, melyre minden tekintetben az eszmék és irányzatok harcában a legkorszerűbbnek és legalkalmasabbnak Márton Áron gyulafehérvári püspöki titkárt tartjuk. Ezért kérjük az Egyházmegyei Hatóságot, szíveskedjék az Ő személyében főiskolai vezetőt, prézest kinevezni.” (idézi: Antal Árpád, *Venczel József élet-példája*. In: *Keresztény Szó*, 1993. 11. sz. 19.) A kérésnek eleget téve, Mailáth püspök Kolozsvárra engedte Márton Áront, aki a korábban lemondott Patay József helyére lépve átvette az Egyetemi és Főiskolai Szakosztály igazgatását.

³⁷ Vö.: Márton Áron, *Világnézeti függetlenség*. In: *Erdélyi Tudósító*, 1932. 10. sz. 397–399.

³⁸ A *Magyar Kisebbség* szerkesztője, Jakabffy Elemér is átengedett a fiataloknak egy számot (1933. 3–4. sz.), lemondva minden szerkesztői cenzúráról. Az itteni szerkesztőbizottság magját Venczel József, Vita Sándor, Albrecht Dezső alkották. Az említett sikeres próbálkozások már előre vetítették a későbbi „saját” folyóiratok, az *Erdélyi Iskola* és a *Hitel* megjelenését.

³⁹ A Szakosztály 1930–1934 közötti tevékenységéről hű képet rajzol az *Erdélyi Fialatok Egyesületi Élet* című rovata. Megjegyzendő, hogy a világnézeti viták elmérgesedése (az 1931 őszi megrendezett főiskolai konferencia) után már alig-alig találni katolikus híreket az *Erdélyi Fialatokban*.

⁴⁰ Vö.: *Erdélyi Fialatok*, 1931. 8–10. sz. 162.

⁴¹ Vö.: Venczel József, *Márton Áron és az ifjúság*. In: *Az Apostol*, 1938. 41. sz. 3.

⁴² Vö.: *Erdélyi Fiatalok*, 1932. 6. sz. 115.

⁴³ EKSL, IV. 4/b. 404. d. 2476/1928. alapszám, 3173/1932. – 1932. december 28. *György Lajos jelentése a pedagógiai szeminárium munkájáról.*

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ *Majláth-Kör. Az Erdélyi Római Katolikus Népszövetség Egyetemi és Főiskolai Szakosztálya.* In: *Erdélyi Tudósító*, 1933. 5. sz. 293–298.

⁴⁶ 1933. április 5-én a Státus Igazgatótanácsának gyűlésén a Pedagógiai Szemináriummal kapcsolatosan elfogadták a javaslatot, mely szerint a Szeminárium előadásai kötelező jellegűek a Báthory–Apor Szeminárium minden tanárjelöltje számára, a státusi tanintézeteknél pedig csak azok nyerjenek tanári alkalmazást, akik a Pedagógiai Szeminárium foglalkozásain végig részt vettek. Vö.: *Az Erdélyi Római Katolikus Egyházmegyei Tanács igazgatótanácsának 1933. április 5-i gyűlésén felvett jegyzőkönyv*, 178. 675. sz. bejegyzés (EKSL, IV. 4/a., Jegyzőkönyvek – 83. kötet: 1932–1933.)

⁴⁷ Az érdeklődés felkeltésében minden bizonnyal szerepet játszott a Lyceum-könyvtár is, ahol a legtöbb tanárjelölt gyakran megfordult és a szakosztály priorjával, illetve ifjúsági vezetőjével személyesen is találkozhatott.

⁴⁸ „Részünkről a munka csakis a legmesszemenőbb elismerést érdemli. Igazgatótanácsunk tehát pedagógiai szeminárium előadóinak elismerő, hálás köszönetét nyilvánítja azzal a kéréssel dr. György Lajos igazgató úrhoz, hogy a megkezdett munkát a tervbe vett többi tételek ily szakszerű tárgyalásával tovább folytatni szíveskedjék” – fogalmaz a Státus Igazgatótanácsának 1933. január 11-i ülésén felolvasott jelentés. (EKSL, IV. 4/b. 404. d. 2476/1928. alapszám, 70/1933. – *Jelentés a Státus Igazgatótanácsának 1933. január 11-i ülésére.*)

⁴⁹ Bár megígérte a támogatást a Státus – amint az a későbbiekben részletesen bemutatásra kerül – sem a tanárok és tanítók szociális továbbképző tanfolyamához, sem a pedagógiai folyóirat indításához nem tudott hathatós segítséget nyújtani. A szervezők kitartását és ügyességét dicséri, hogy mindezek ellenére mindkettőt megvalósították.

⁵⁰ *Pedagógiai és népművelő folyóirat.* In: *Erdélyi Tudósító*, 1933. 5. sz. 309.

⁵¹ Vö.: *Főiskolás Élet.* In: *Erdélyi Fiatalok*, 1933. 4. sz. 108.; *A főiskolás egyesületek munkája.* In: *Erdélyi Fiatalok*, 1934. 1. sz. 29.; *Főiskolás Élet.* In: *Erdélyi Fiatalok*, 1934. 4. sz. 133–134.

⁵² Vö.: *Körkép a főiskolás kérdésekről az új tanév kezdetén.* In: *Erdélyi Fiatalok*, 1933. 3. sz. 85–86.

⁵³ Az ő neveik is visszaköszönnék az Erdély Iskola oldalairól.

⁵⁴ EKSL, IV. 4/b. 404. d. 2476/1928. alapszám, 1752/1934. – 1934. augusztus 1. *György Lajos jelentése a Pedagógiai Szeminárium 1933/34. évi működéséről.*

⁵⁵ Vö. *Kelemen Béla tükári jelentése a Majláth-Kör 1934/35. évi munkájáról.* 1935. május 26. (EKSL, IV. 4/b. 408. d. 3170/1932. alapszám, 1304/1935.)

⁵⁶ A harmadik évfolyam első füzetétől György Lajos egyetlen dupla lapszám erejéig Nevelésügy-ről Oktatásügy-re változtatta a rovat címét. Ugyanekkor változott a fejléc is, a „katolikus nevelésügyi folyóirat” alcímet „oktatásügyi és népnevelő folyóirat”-ra cserélték. Értelmetlennek tűnik az „oktatásügyi” jelző bevezetése, mikor szerkesztők, szerzők kezdetől a nevelés elsődleges fontosságát hangsúlyozták. Ezt felismerve a rovatcímet gyorsan visszaváltoztatták, ám a folyóirat alcíme még tíz füzetten át ugyanez maradt. Ennek oka talán az volt, hogy kerülni akarták a címben a „nevelés” szócska ismétlődését. Az ötödik évfolyam utolsó dupla lapszámától kezdve azonban mégis változtattak, innen „neveléstudományi és népnevelő folyóirat”-nak nevezték az Erdélyi Iskolát.

- ⁵⁷ Lux Gyula, *Munkaiskola és a tanítói önképzés*. In: *Erdélyi Iskola*, 1934/35. 3–4. sz. 143.
- ⁵⁸ Uo., 143–144.
- ⁵⁹ *Többeknek* (Üzenetek és Tanácsok-rovat). In: *Erdélyi Iskola*, 1933/34. 3–4. sz. 158.
- ⁶⁰ Felvezető szöveg Paál Elek *Beszéd és értelemgyakorlat az új iskola módszere szerint* című írása előtt. In: *Erdélyi Iskola*, 1933/34. 1–2. sz. 22.
- ⁶¹ GYÉL, VI. 11/b. 4. d. 19. cs. – 1934. október 12. György Lajos, *Jelentés az Erdélyi Iskola második évfolyamáról*.
- ⁶² Uo.
- ⁶³ György Lajos talán azért írt álnéven is, hogy egy-egy Erdélyi Iskola-füzetben belül ne jelenjen meg több alkalommal a neve, így ne legyen szembetűnő az ő szellemi iránymutatása. Másik két álneve: Magyar Tamás, illetve Kolozsváry Kolos. Előbbin 12, utóbbin két írást tett közzé a lapban.
- ⁶⁴ Vö.: Vásárhelyi Lajos, *A család és a nevelés*. In: *Erdélyi Iskola*, 1934/35. 1–2. sz. 36–39.; *A család és a nemzeti kultúra*. In: *Erdélyi Iskola*, 1934/35. 5–6. sz. 296–298.; *A család és a lelki egészségügy*. In: *Erdélyi Iskola*, 1934/35. 7–8. sz. 410–412.
- ⁶⁵ Ennek a rendezvénynek a keretében – mások mellett – Márton Áron is előadást tartott. Az ő három beszéde a házasság gondolata köré épült. (Vö.: *Élet Iskolája*. In: *Erdélyi Iskola*, 1933/34. 7–8. sz. 391.)
- ⁶⁶ Vö.: Vásárhelyi (György) Lajos, *Amit minden szülőnek tudnia kell*. In: *Erdélyi Iskola*, 1935/36. 1–2. sz. 23–26.; 3–4. sz. 174–177.; 5–6. sz. 319–321.; 7–8. sz. 465–467.
- ⁶⁷ Márton Áron, *A kiszélesített iskola*. In: *Erdélyi Iskola*, 1933/34. 1–2. sz. 5–8.
- ⁶⁸ Uo.
- ⁶⁹ Márton Áron, *A kiszélesített iskola*. In: *Erdélyi Iskola*, 1933/34. 1–2. sz. 6.
- ⁷⁰ Venczel József, *Márton Áron püspök népnevelő rendszere*. In: *Erdélyi Iskola*, 1938/39. 5–6. sz. 363.
- ⁷¹ Márton Áron, *A kiszélesített iskola*. In: *Erdélyi Iskola*, 1933/34. 1–2. sz. 8.
- ⁷² Uo.
- ⁷³ György Lajos, *Márton Áron – Erdély nevelő püspöke*. In: *Erdélyi Iskola*, 1938/39, 5–6. sz. 287.
- ⁷⁴ Az Erdélyi Iskola 1938/39. 5–6. teljes dupla számával „tiszteletgett” Márton Áron püspök előtt.
- ⁷⁵ *Szülői értekezlet*. In: *Erdélyi Iskola*, 1938/39. 5–6. sz. 384.
- ⁷⁶ Vö.: Mailáth Gusztáv Károly püspök 1934. évi X. számú körlevele.